

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

สังคมไทยนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาลมาแล้วคนไทยส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชนที่นับถือพระพุทธศาสนา การศึกษาในเนื้อหาสาระของพระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ที่คนไทยผู้เป็นพุทธศาสนิกชนควรจะต้องรู้และปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย เป็นสถาบันหลัก และเป็นสภาพแวดล้อมในสังคมไทย เพื่อดำเนินชีวิตและทำงานหรือทำหน้าที่ที่เป็นส่วนรวมในการพัฒนาสังคมไทยอย่างประสานกลมกลืน และได้ผลดี นอกจากนี้สังคมไทยยังได้อาศัยพระพุทธศาสนาเป็นแหล่งคำสอนจริยธรรม และได้ยอมรับจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นมาตรฐานที่ยึดถือปฏิบัติตามตลอด คนไทยจึงควรเรียนรู้พุทธจริยธรรมเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชีวิต พัฒนาสังคมให้บรรลุประโยชน์ และสันติสุขโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในยุคสมัยของการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ทำกันอยู่ในทุกวันนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2545, หน้า 3 – 7)

สำหรับการจัดการเรียนการสอนในวิชาพระพุทธศาสนานั้น ถึงแม้ว่ากระทรวงศึกษาธิการจะจัดให้มีการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาทุกระดับชั้น และทุกระดับ การศึกษาตลอดระยะเวลาเรียน 12 ปีก็ตาม แต่ก็ยังมีปัญหาในทางปฏิบัติอยู่มากเช่นกัน กล่าวคือการบริหารและการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนายังขาดประสิทธิภาพ ขาดความเอาใจใส่ และไม่มีมาตรการเสริมอย่างเป็นรูปธรรม สถานศึกษาหลายแห่งจึงไม่ได้จัดให้มีการเรียนการสอนอย่างจริงจัง รวมทั้งขาดการบูรณาการเรียนการสอนด้านศีลธรรมเข้ากับวิชาสามัญโดยทั่วไป อีกทั้งไม่ให้ความสำคัญต่อพระภิกษุที่มีความรู้ความเข้าใจในศาสนาอย่างต้องแท้เข้ามาเป็นครูหรือวิทยากรในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ และครบวงจร ทั้งภาคปริยัติและปฏิบัติ ส่งผลให้ผู้เรียนขาดความซาบซึ้ง ขาดการปฏิบัติ และขาดการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตอย่างทั่วถึง จึงไม่สามารถใช้วิชาพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมคุณธรรมและแก้ปัญหาวีถีชีวิตของเยาวชนและประชาชนได้อย่างเด่นชัด และเป็นรูปธรรม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545, หน้า 30-31) ครุจึงมีหน้าที่พัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนในด้านต่างๆ ได้แก่ ความรู้ ความคิด เจตคติ ค่านิยม และทักษะกระบวนการ (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา, 2533, หน้า 15) ซึ่งการพัฒนาที่ดีนั้นต้องพร้อมด้วยการพัฒนาทั้ง 4 ด้าน คือ พัฒนากาย พัฒนาศีล พัฒนาจิต และพัฒนาปัญญา (พระเทพเวที (ประยูรธรรมาภรณ์ ปยุตโต), 2532, หน้า 71 – 81)

การพัฒนาทางปัญญานั้นถือว่าเป็นการพัฒนาในขั้นสูง ควรส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะในการคิดอยู่เสมอ เพราะธรรมชาติของนักเรียนวัยมัธยมศึกษาตอนต้นนั้นเป็นวัยที่มีความอยากรู้อยากเห็น อยากรู้อยากเข้าใจ อยากรู้อะไรต่าง ๆ และอีกทั้งสมองของเด็กก็กำลังอยู่ในระหว่างเตรียมพร้อมที่จะฝึกหัดใช้ความคิด การบอกให้จดจำแบบเก่าต้องเลือนหายไป ด้วยข้อเท็จจริงที่ความรู้ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ได้แตกตัวไปมาก จนครูวิเศษที่ไหนก็ไม่อาจพร่ำสอนได้หมด ฉะนั้น ครูปรับบทบาทจากการเป็นผู้สอนความรู้สำเร็จรูปเป็นผู้แนะแนวกระตุ้น และชี้แนวทางให้นักเรียนมีการคิดอย่างมีวิจารณญาณในการทำ ความเข้าใจ มีรูปแบบการเรียนที่หลากหลาย เกิดการบูรณาการระหว่างวิชาต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ได้อย่างแท้จริง (สิปปพันธ์ เกตุทัต, 2539, หน้า 51)

คุณภาพของเด็กและเยาวชนไทย เป็นเรื่องชี้วัดมาตรฐานการศึกษาของไทยได้เป็นอย่างดีด้วยเหตุนี้จึงได้มีการทบทวนระบบการศึกษาที่ผ่านมา แล้วก็ได้พิจารณาเห็นว่าเป็นความล้มเหลวอย่างชัดเจน แม้ว่าจะมีบางท่านที่มีความเห็นขัดแย้งว่าไม่ได้ล้มเหลวก็ตามแต่เป็นความจริงเป็นเครื่องพิสูจน์ในตัวของมันเอง ภาพในด้านมุมมองของระบบการศึกษาดังกล่าวมาเป็นแรงผลักดันสำคัญประการหนึ่ง ที่ก่อให้เกิดแนวคิดเรื่องการปฏิรูปการศึกษาดังจะเห็นได้จากจุดมุ่งหมายและหลักการในการจัดการศึกษามาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542, หน้า 6) ที่ระบุว่า “ การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ” จากจุดมุ่งหมายและหลักการของพระราชบัญญัตินี้ชี้ให้เห็นว่า การจัดการศึกษาจะต้องพัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา โดยมีคุณธรรมจริยธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้จุดมุ่งหมายของพระราชบัญญัตินี้ ยังแสดงให้เห็นเจตนารมณ์ในการปฏิรูปการศึกษาที่มองเห็นความไม่สมประกอบของกระบวนการศึกษาที่ผ่านมา ซึ่งมีลักษณะการเน้นการพัฒนาคนให้มีความชำนาญเฉพาะด้าน ขาดการเชื่อมโยงกับองค์ประกอบอื่นๆ ที่จำเป็นต่อคุณภาพชีวิต อีกทั้งทำให้บุคคลขาดความสุขในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคม ความสัมพันธ์ต่อกันในฐานะเพื่อนมนุษย์ ได้แปรเปลี่ยนเป็นความสัมพันธ์เชิงผลประโยชน์ โดยมีแนวคิดเชิงวัตถุนิยมเป็นตัวเชื่อมประสานในความสัมพันธ์เชิงผลประโยชน์นี้ ซึ่งเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัตินี้ จึงเน้นให้มีการพัฒนาคนให้สมบูรณ์ในด้านต่างๆ ไม่เน้นเพียงในด้านใดด้านหนึ่งดังที่ผ่านมา ซึ่งองค์ประกอบสำคัญที่เป็นหัวใจของการศึกษาที่ถูกละเลยไปมากคือคุณธรรมจริยธรรมอันเป็นรากฐานของการพัฒนาคน เมื่อคุณธรรมจริยธรรมถูกละเลยผลที่ตามมาคือการมีคุณภาพชีวิตที่ตกต่ำ ความเป็นมนุษย์จึงไม่มี

ความสมบูรณ์ได้ ด้วยเหตุนี้ในมาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติจึงได้วางแนวทางการจัดการศึกษาทุกประเภท จะต้องเน้นความสำคัญให้มีความรู้คู่คุณธรรม นับเป็นแนวนโยบายการจัดการศึกษาที่ถูกต้อง เพราะการพัฒนาคนจะต้องให้ความสำคัญทั้งทางด้านความรู้และคุณธรรมจริยธรรมควบคู่กันไป แต่ลำพังเพียงแต่แนวทางการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัตินี้ไม่อาจเป็นไปตามที่ต้องการได้ ถ้าในระดับปฏิบัติการไม่รับภาระเอาใจใส่อย่างจริงจังกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย คุณธรรมเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนามนุษย์ ถ้าการศึกษาที่ปราศจากคุณธรรมจริยธรรมก็เหมือนกับการยื่นอาวุธให้กับโจร เพราะผู้ที่มีความรู้โดยปราศจากคุณธรรมก็จะใช้ความรู้ที่มีในการเอารัดเอาเปรียบ และยังเบียดเบียนผู้อื่นเพียงอย่างเดียว หรือใช้ความรู้ไปในทางเสียหาย คุณธรรมจริยธรรมจะเชื่อมโยงให้บุคคลใช้ความรู้ในทางสร้างสรรค์ (พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย, 2544, หน้า 38 – 39)

ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ต้องการคุณภาพนักเรียนให้มีความรู้และทักษะทางสังคมที่ทำให้นักเรียนมีคุณภาพ โดยการพัฒนาตนเป็นพลเมืองดี มีคุณธรรมจริยธรรม ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ มีค่านิยมอันพึงประสงค์สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544, หน้า 4 – 9) การสร้างคุณภาพของนักเรียนให้เกิดคุณลักษณะตามที่ต้องการนั้น ต้องคำนึงถึงกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเป็นการบูรณาการที่มุ่งพัฒนาจิตใจ ซึ่งตรงกับกระบวนการเรียนรู้ตามแนวพุทธวิธีเน้น “คน” เป็นศูนย์กลาง กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการพัฒนา “คน” ทั้งในลักษณะที่เป็นปัจเจกชน (คือคนแต่ละคน) และการพัฒนา “กลุ่มคน” ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ เมื่อคนมีความสำคัญที่สุดของการเรียนรู้วิธีการฝึกฝนอบรมจึงเป็นการพัฒนาทุกองค์ประกอบของความเป็นคน (คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้, 2543, หน้า 18) ปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์ที่เชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพ ที่จะสามารถจัดกิเลส และควบคุมพฤติกรรมของคนให้เป็นไปในแนวทางที่ดีได้ การเรียนการสอนเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือกระทำเองเรียนรู้ด้วยตนเองโดยจัดให้เรียนรู้เพื่อให้เกิดปัญญาด้วยกระบวนการรับรู้ข้อมูลต่างๆ อย่างหลากหลาย หรือการคิดวิเคราะห์และการลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง (วิวัฒนาพร ระวังทุกข์, 2541, หน้า 3)

สภาพของเด็กและเยาวชนไทยที่มีความเก่ง กล้าคิด กล้าทำมากกว่าเด็กไทยในสมัยก่อน แต่ความจริงที่ปรากฏแล้วนั้น เด็กและเยาวชนไทยก็มีทักษะการคิดในเชิงวิทยาศาสตร์มากกว่าในการคิดในเชิงคุณธรรมจริยธรรม เด็กไทยจึงมีลักษณะที่เก่งแต่วิชาการ แต่อ่อนคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งความจริงข้อนี้สามารถค้นหาต้นสายปลายเหตุได้จากระบบการศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความเก่งเป็นหลัก ในขณะที่เดียวกัน

เยาวชนไทยได้ประสบปัญหามากมาย มีทัศนคติ ค่านิยม พฤติกรรม และจิตใจที่ เบี่ยงเบนไปจากภาวะที่ควรจะเป็น ปัญหาที่รุมเร้าเด็กไทยแม้ไม่ได้เกิดจากความล้มเหลว ของระบบการศึกษาเพียงอย่างเดียว ซึ่งเป็นปัญหาเกิดจากโครงสร้างทางสังคมโดยรวม แต่ระบบการศึกษาก็ไม่อาจปฏิเสธความรับผิดชอบได้ เพราะเป็นภาระหน้าที่หลักต่อ การศึกษาของเด็กและเยาวชนของชาติ (พระมหาบุญเพียร บุญญวิริโย, 2544, หน้า 37) ฉะนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ทั้งภาครัฐและเอกชนต้องมีส่วนร่วมในการทำหน้าที่ปลูกฝังและ สร้างศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในระบบวิถีชีวิต ไทยที่ต้งงามโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมให้เป็นเครื่องมือใน การพัฒนาคนไทยให้ถึงพร้อมด้วยภูมิรู้และภูมิธรรม ทั้งที่เป็นการเรียนรู้ในระบบ นอก ระบบ และตามอัธยาศัย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545, หน้า 8) เพื่อ เป็นการพัฒนาเด็กและเยาวชนของชาติ ให้มีความประพฤติและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามวิสัยทัศน์ของการศึกษาไทยที่ต้องการให้ชีวิตของคนในสังคมนั้นมีลักษณะดี เก่ง และ มีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545, หน้า 6) และสนองตาม ความมุ่งหมาย หลักการ และแนวการจัดการศึกษาของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่เน้นลักษณะคนไทยที่พึงประสงค์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยใช้หลักการจัดการศึกษาที่นักเรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้นักเรียนสามารถพัฒนาตาม ธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด โดยจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไข ปัญหา รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชาและ ถือว่านักเรียนมีความสำคัญที่สุด อีกทั้งให้ประเมินนักเรียนโดยพิจารณาจากการพัฒนาการ ของนักเรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม การทดสอบ ความคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ และรูปแบบ การศึกษา

ดังนั้น สภาพการเรียนการสอนในปัจจุบันต้องพัฒนาคนให้มีความสมดุล โดยต้องคำนึง ถึงว่าผู้เรียนต้องเป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรม และมีความสุขในการเรียน ของผู้เรียน ซึ่งจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ สุคนธ์ สินธพานนท์ (2538, บทคัดย่อ) ซึ่งได้ทำการศึกษาการใช้วิธีสอนแบบธรรมสากัจฉาเพื่อสร้างศรัทธาและวิจิตรคิด ตามหลักพุทธธรรมแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า นักเรียนมีความศรัทธาต่อ พระพุทธศาสนาหลังการ ทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง มีวิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัยหลัง

การทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการทดลอง สูงกว่าก่อนการทดลอง และพฤติกรรมด้านการเรียน การทำงานกลุ่ม และความเป็นกัลยาณมิตร มีการพัฒนาขึ้นมากจากการประเมิน โดยตนเอง เพื่อน และครู ประไพศรี ศิริวงศ์ (2540, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการใช้วิธีสอนแบบธรรมสภาัจฉาเพื่อพัฒนาความคิดรวบยอดของนักเรียนในวิชาภาษาไทย ท 503 พบว่า นักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนแบบธรรมสภาัจฉา และเรียนโดยวิธีสอนตามคู่มือครูแตกต่างกัน นักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนแบบธรรมสภาัจฉามีพัฒนาการทางความคิดรวบยอดในวิชาภาษาไทย ดีกว่านักเรียนกลุ่มที่เรียนตามคู่มือครู นิภาภรณ์ แสงดี (2541, หน้า 56) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนโดยการสอนแบบอริยสังข์กับการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ พบว่า นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยวิธีการสอนแบบอริยสังข์มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์สูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือการสอน ของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ไชศรี พานิกุล (2546, บทคัดย่อ, และ หน้า 53-54) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนหลักสูตรในพระพุทธศาสนา โดยการสอนแบบไตรสิกขากับการสอนแบบธรรมสภาัจฉา ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนที่เรียนหลักสูตรในพระพุทธศาสนาที่เรียนโดยการสอนแบบไตรสิกขาที่เรียนโดยการสอนแบบธรรมสภาัจฉามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่แตกต่างกัน และระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่เรียนหลักสูตรในพระพุทธศาสนาที่เรียนโดยการสอนแบบไตรสิกขาที่เรียนโดยการสอนแบบธรรมสภาัจฉาไม่แตกต่างกัน

จากการศึกษางานวิจัยดังกล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจจะศึกษาการจัดกระบวนการเรียนรู้ แบบพุทธวิธีของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยนำพุทธวิธีการสอน 2 วิธี ได้แก่ แบบธรรมสภาัจฉาและแบบอริยสังข์มาทำการทดลองเพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการใช้เหตุผลเชิงคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนหลักสูตรในพระพุทธศาสนา ว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ฝึกให้นักเรียนรู้จักการศึกษาหาความรู้ การคิด และการแก้ปัญหาด้วยตนเองอย่างถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับสภาพสังคมในยุคปัจจุบันนี้ และปรับปรุงการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นอันจะส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่ดียิ่งขึ้นและเป็นประโยชน์ต่อวงการการศึกษาต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนหลักสูตรรวมในพระพุทธศาสนา โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบธรรมสภาัจฉาและแบบอริยสัจ
2. เพื่อเปรียบเทียบการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนหลักสูตรรวมในพระพุทธศาสนา โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบธรรมสภาัจฉาและแบบอริยสัจ

ความสำคัญของการวิจัย

ผลจากการวิจัยในครั้งนี้ จะทำให้

1. ได้แผนการจัดการเรียนรู้โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบธรรมสภาัจฉาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หน่วยการเรียนรู้หลักสูตรรวมในพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
2. ได้แผนการจัดการเรียนรู้ โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบอริยสัจ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หน่วยการเรียนรู้หลักสูตรรวมในพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
3. เป็นแนวทางสำหรับครูผู้สอนในการพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และปรับปรุงการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ
4. เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และมีความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่ดียิ่งขึ้น โดยนำการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบธรรมสภาัจฉาและแบบอริยสัจมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อวงการศึกษาคือต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบิณฑบาตพัฒนา ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตำบลพรหมณี อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 จำนวน 5 ห้องเรียน จำนวนนักเรียนรวม 184 คน ซึ่งแต่ละห้องเรียนนั้นจัดการเรียนรู้

ตามระดับความรู้แบบผลสัมฤทธิ์ความรู้ความสามารถเท่ากัน โดยใช้ผลการสอบคัดเลือก
เข้าเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
โรงเรียนปิยะชาติพัฒนา ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราช-
กุมารี ตำบลพรหมณี อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550
โดยดำเนินการสุ่มจับสลากแบบกลุ่ม (cluster random sampling) สุ่มมาจำนวน 2
ห้องเรียน จากจำนวนประชากร 5 ห้องเรียน ห้องเรียนละ 33 คน รวมจำนวนนักเรียน
กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 66 คน และนำกลุ่มตัวอย่างที่ได้มาทำการสุ่มโดยการจับสลากอีก
ครั้งเพื่อกำหนดเป็นกลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2 ดังนี้

กลุ่มทดลองที่ 1	จำนวนนักเรียน 33 คน
	จัดกระบวนการเรียนรู้แบบธรรมสาส์น
กลุ่มทดลองที่ 2	จำนวนนักเรียน 33 คน
	จัดกระบวนการเรียนรู้แบบอริยสัจ

2. เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยกำหนดจากกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา
และวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช
2544 สาระที่ 1 ศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม มาตรฐาน ส 1.1 เข้าใจประวัติ
ความสำคัญหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและสามารถนำหลักธรรม
ของศาสนามาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน มาตรฐาน ส 1.2 ยึดมั่นในศีลธรรม
การทำความดี ค่านิยมที่ดีงาม และศรัทธาในพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ
มาตรฐาน ส 1.3 ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมและศาสนพิธีของพระพุทธศาสนาหรือ
ศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงาม และนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญ
ประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อม และอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ในช่วงชั้นที่ 3 มาจัดทำ
เป็นหน่วยการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งประกอบด้วยสาระการเรียนรู้
ดังต่อไปนี้

- 2.1 หลักกรรม
- 2.2 อบายมุข 6
- 2.3 สุข 2
- 2.4 ไครสิกขา
- 2.5 ปธาน 4

3. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ทำการศึกษาในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 ใช้เวลาในการทดลองกลุ่มละ 14 ชั่วโมง ทำการทดลอง 4 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ทั้ง 2 กลุ่ม

4. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

4.1 ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรอิสระ คือ การจัดกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งมี 2 รูปแบบ ได้แก่

4.1.1 การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบธรรมสภาัจฉา

4.1.2 การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบอริยสัจ

4.2 ตัวแปรตาม

4.2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

4.2.2 การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม

นิยามศัพท์เฉพาะ

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความรู้ของนักเรียนที่เรียนตามเนื้อหาสาระการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมในพระพุทธศาสนา ทั้ง 5 เรื่อง ได้แก่ หลักกรรม อบายมุข 6 สุข 2 ไตรสิกขา และปธาน 4 อันเกิดจากการจัดกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 2 วิธี ได้แก่ การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบธรรมสภาัจฉา และการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบอริยสัจ

เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือเลือกไม่กระทำพฤติกรรมใดๆ โดยเหตุผลนี้จะแสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจ หรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่างๆ ของบุคคล ตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก ซึ่งได้แบ่งการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของมนุษย์ออกเป็น 3 ระดับ 6 ขั้นคือ

ระดับที่ 1 ระดับก่อนมีจริยธรรมของตนเอง (preconventionan level)

ระดับนี้บุคคลจะเลือกตัดสินใจกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดกับผู้อื่น มักพบในเด็กอายุ 2-10 ปี ในระดับนี้แบ่งเป็น 2 ขั้น

ขั้นที่ 1 การเชื่อฟังเพื่อหลบหลีกการลงโทษ

ขั้นที่ 2 การแสวงหารางวัลและการแลกเปลี่ยน

ระดับที่ 2 ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์ (conventional level) ระดับนี้บุคคลจะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มย่อยของตน ทำตามกฎหมาย หรือทำตามกฎเกณฑ์

ของศาสนารู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเราแสดงบทบาททางสังคมได้ มักพบในช่วงอายุ 10-16 ปี
ระดับนี้แบ่งเป็น 2 ชั้น

ชั้นที่ 3 การทำตามผู้อื่นเห็นชอบ คล้อยตามผู้อื่นโดยเฉพาะ
เพื่อน

ชั้นที่ 4 การทำตามกฎเกณฑ์ของสังคม บุคคลจะรับรู้บทบาทและ
หน้าที่ของคนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม

ระดับที่ 3 ชั้นทำตามคำมั่นสัญญา (post conventional level) ระดับนี้
บุคคลจะเห็นความสำคัญของคนหมู่มาก เคารพในสิทธิของผู้อื่นควบคุมบังคับใจตนเองได้
พบในช่วงอายุ 16 ปีขึ้นไป ระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ชั้น

ชั้นที่ 5 การมีเหตุผลและเคารพตนเอง ใช้สัญญาสังคมเป็น
เหตุผลในการตัดสินใจ

ชั้นที่ 6 การยึดอุดมคติสากล ทำความดีเพื่อความดี มีจิตใจ
กว้างขวาง

นักเรียน หมายถึง นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนปิยะชาติพัฒนา
ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตำบลพรหมณี
อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก ปีการศึกษา 2550

หลักสูตรในพระพุทธศาสนา หมายถึง เนื้อหาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระที่ 1
ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม ในช่วงชั้นที่ 3 (ม.1-3) ซึ่งประกอบด้วยหลักสูตร อนุบาล 6
สุข 2 ไตรสิกขา และปธาน 4

การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบธรรมสภาัจฉา หมายถึง การสอนโดยการสนทนา
ระหว่างนักเรียนกับครูผู้สอน และระหว่างนักเรียนด้วยกัน โดยมีการเสนอสถานการณ์ให้
ผู้เรียนสนทนา ซักถาม แลกเปลี่ยนความคิดจนสรุปเนื้อหา ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. ชี้นำ เป็นขั้นที่เชื่อมโยงความคิดของนักเรียนเข้าสู่เนื้อหาสาระการ
เรียนรู้ในบทเรียน

2. ชี้นสอน

- 2.1 ชั้นการแสวงหาความรู้ เป็นขั้นที่ครูกำหนดให้ผู้เรียนแสวงหา
ความรู้ด้วยการศึกษา ค้นคว้า จากหนังสือ เอกสาร ตำราประกอบการเรียนต่างๆ ป้าย
นิเทศ สื่อประกอบการเรียนรู้ หรือแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้มีความรู้และมีความพร้อมใน
การแสดงความคิดเห็น

2.2 **ขั้นการอภิปราย** ครูเป็นผู้กำหนดสถานการณ์ต่างๆ หรือ ประเด็นปัญหา กรณีตัวอย่างต่างๆ ให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มสรุปประเด็นของข้อมูลความรู้ โดยวิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือสนทนาซักถามอย่างมีเหตุผลภายในกลุ่ม

2.3 **ขั้นการเสนอผลการอภิปราย** โดยให้ตัวแทนแต่ละกลุ่มนำเสนอต่อเพื่อนร่วมชั้นเรียน และให้แต่ละกลุ่มซักถามกันจนเข้าใจ

3. **ขั้นสรุปผล** ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสรุปข้อคิด องค์ความรู้ และสาระสำคัญของบทเรียน โดยครูผู้สอนเพิ่มเติมความรู้ส่วนที่บกพร่องให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบอริยสัจ หมายถึง การสอนโดยให้นักเรียนหาเหตุผลในการแก้ปัญหา โดยการนำหลักธรรมอริยสัจ 4 ที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ มาประยุกต์เป็นขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อฝึกให้นักเรียนรู้จักการคิดแก้ปัญหาอย่างมีระบบ ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

1. **ขั้นนำ** เป็นขั้นที่เชื่อมโยงความคิดของนักเรียนเข้าสู่เนื้อหาสาระการเรียนรู้ในบทเรียน

2. **ขั้นสอน**

2.1 **ขั้นกำหนดปัญหา หรือขั้นทบทวน** เป็นขั้นที่ครูกำหนดให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยการศึกษา ค้นคว้า จากหนังสือ เอกสาร ตำราประกอบการเรียนต่างๆ ป้ายนิเทศ สื่อประกอบการเรียนรู้ หรือแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้มีความรู้และมีความพร้อมในการแสดงความคิดเห็น และครูจะเสนอสถานการณ์ ประเด็นปัญหา หรือกรณีตัวอย่างให้กับผู้เรียน เพื่อเป็นการกระตุ้นความคิด

2.2 **ขั้นตั้งสมมติฐาน หรือขั้นสมมุติ** ผู้เรียนจะระดมความคิดอภิปรายกันในกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นของแต่ละบุคคลอย่างมีเหตุผล โดยจะเน้นในเรื่องของสาเหตุของปัญหาตามสถานการณ์ ประเด็นปัญหา หรือกรณีตัวอย่างที่ครูเสนอไว้

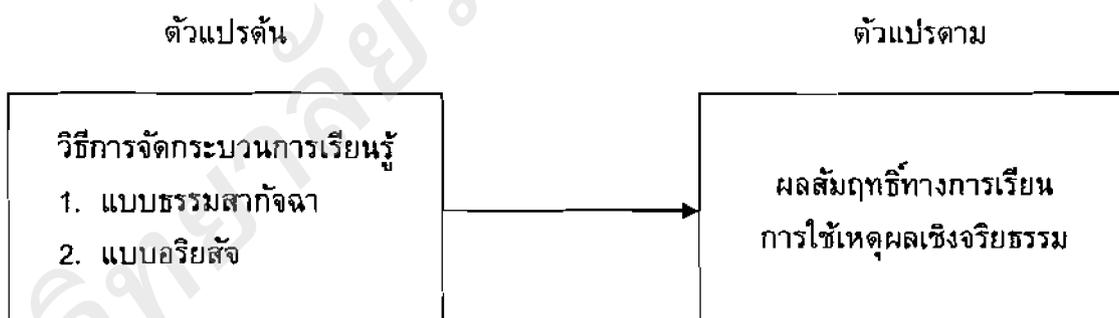
2.3 **ขั้นการทดลองและเก็บข้อมูล หรือขั้นนิรนัย** ผู้เรียนจะระดมความคิด อภิปรายกันในกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นของแต่ละบุคคลอย่างมีเหตุผล โดยจะเน้นในเรื่องของวิธีการแก้ไขปัญหาคือปัญหาตามสถานการณ์ ประเด็นปัญหา หรือกรณีตัวอย่างที่ครูเสนอไว้ ด้วยวิธีการต่างๆ นานาตามที่สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มได้แสดงความคิดเห็น

2.4 **ขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล หรือขั้นมรรค** ผู้เรียนจะระดมความคิด อภิปรายกันในกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นของแต่ละบุคคลอย่างมีเหตุผล โดยจะสรุปแนวความคิดทั้งหมดที่ได้ระดมความคิดมานั้น เพื่อสรุปหาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด โดยมีการอภิปรายเพื่อเปรียบเทียบเหตุผลต่างๆ

3. ชั้นสรุปผล ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสรุปข้อคิด องค์ความรู้ และสาระสำคัญของบทเรียน โดยครูผู้สอนเพิ่มเติมความรู้ส่วนที่บกพร่องให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบธรรมสภาัจฉาและแบบอริยสัจ ซึ่งสามารถสรุปกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังภาพ 1

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

สมมติฐานของการวิจัย

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบธรรมสภาัจฉา และแบบอริยสัจแตกต่างกัน

2. การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบธรรมสภาัจฉา และแบบอริยสัจแตกต่างกัน